

ГЕРБИЧ Людмила,
к. е. н., доцент кафедри банківської справи
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0002-3560-5777
l.gerbych@knute.edu.ua

БЕЛЯНКО Лідія,
к. е. н., доцент кафедри банківської справи
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0001-9986-261X
l.belyanko@knute.edu.ua

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

Кредитний портфель (КП) є одним з ключових портфельів, що забезпечує прибутковість діяльності банку, а тому його якість постійно перебуває в центрі уваги антикризового управління. У ході дослідження висунута гіпотеза про те, що рахунки бухгалтерського обліку банків є важливим джерелом інформації для антикризового управління його кредитним портфелем, яка дозволяє менеджменту приймати оперативні управлінські рішення та вчасно реагувати на будь-які негативні зміни портфеля, що, своєю чергою, допомагає запобігти кризовим явищам або зменшити їх негативний вплив. Для її перевірки досліджено зміст інформації, облікові джерела її отримання та напрями використання у процесі антикризового управління КП банку, зокрема для ідентифікації кризових явищ у кредитному портфелі та моніторингу його якості. Проведений аналіз якості кредитних портфельів банків України показав, що понад 30% з них є непрацюючими кредитами, а це негативно впливає на фінансові результати банків. Найбільшу частку непрацюючих кредитів акумулювали державні банки, зокрема АТ КБ "Приватбанк". Серед кредитів, наданих фізичним особам, непрацюючі становлять близько 17%, серед кредитів, наданих юридичним

HERBYCH Liudmyla,
PhD (Economics), Associate Professor
of the Department of Banking
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3560-5777
l.gerbych@knute.edu.ua

BELIANKO Lidiia,
PhD (Economics), Associate Professor
of the Department of Banking
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0001-9986-261X
l.belyanko@knute.edu.ua

ACCOUNTING FOR ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF THE BANK'S CREDIT PORTFOLIO

The credit portfolio is one of the key portfolios that ensures the bank's profitability, and therefore its quality is constantly in the focus of anti-crisis management. In the course of the research, a hypothesis was put forward that bank accounting accounts are an important source of information for anti-crisis management of its credit portfolio, which allows management to make operational administrative decisions and respond in a timely manner to any negative changes in the portfolio, which, in turn, helps to prevent crisis phenomena or reduce their negative impact. To verify it, the content of the information, the accounting sources of its receipt, and the directions of its use in the process of anti-crisis management of the bank's loan portfolio were investigated, in particular, for identifying crisis phenomena in the loan portfolio and monitoring its quality. The quality analysis of loan portfolios of Ukrainian banks has been revealed that more than 30% of these portfolios are non-performing loans, which negatively affects the banks' financial results. The largest share of non-performing loans was accumulated by state banks, in particular, JSC CB "PrivatBank". Among loans granted to individuals, non-performing loans make up about 17%, among loans granted to legal entities more than 40%. This indicates the presence

особам, – понад 40%. Це свідчить про наявність значних проблем у кредитних портфелях банків і вимагає застосування різноманітних антикризових заходів. Важливу роль в антикризовому управлінні кредитним портфелем банку відіграє діагностика прояву кризових явищ, в якій визначальну роль відіграє інформаційне забезпечення, зокрема облікове. Розглянуто облікове забезпечення діагностики кризових явищ у кредитному портфелі. Запропоновано напрями використання параметрів аналітичного обліку банку для ідентифікації кризових явищ у кредитному портфелі. Наведено приклад раннього виявлення боржників з ознаками потенційної проблемності із застосування параметру аналітичного обліку S191 "Код рівня прострочення кредитів". Досліджено облікове забезпечення моніторингу кредитного портфеля банку, що є обов'язковим етапом антикризового управління та дає змогу оцінити ефективність антикризових заходів, а також виявити нові проблеми у кредитному портфелі. Запропоновано алгоритми розрахунку показників якості кредитного портфеля банку, що базуються на використанні інформації аналітичних та синтетичних рахунків бухгалтерського обліку.

Ключові слова: криза, антикризове управління, банк, кредитний портфель, облік, облікове забезпечення, рахунки бухгалтерського обліку.

Jel Classification: E50, G21, G30, M41, M49.

of significant problems in the credit portfolios of banks and requires the application of various anti-crisis measures. An important role in the anti-crisis management of the bank's loan portfolio is played by the diagnosis of crisis phenomena, in which information support, in particular accounting, plays a crucial role. The accounting support for the diagnosis of crisis phenomena in the credit portfolio was considered. Directions for using the bank's analytical accounting parameters to identify crisis phenomena in the loan portfolio has been proposed. An example of the early detection of debtors with signs of potential problems using the analytical accounting parameter S191 "Code of the level of loan delinquency" has been given. The accounting support for monitoring the bank's credit portfolio, which is a mandatory stage of anti-crisis management and allows assessing the effectiveness of anti-crisis measures, as well as identifying new problems in the credit portfolio, has been studied. Algorithms for calculating the quality indicators of the bank's loan portfolio have been proposed, based on the use of information from analytical and synthetic accounting accounts.

Keywords: crisis, anti-crisis management, bank, credit portfolio, accounting, accounting provision, accounting accounts.

Вступ

Протягом останнього десятиліття банки України майже постійно перебувають в турбулентному стані, що було викликано спочатку фінансовою кризою 2014 р. та очищенням банківської системи, потім пандемією і на сьогодні повномасштабною війною з росією. Постійний негативний зовнішній вплив спричиняє кризові явища в банках, де одним з ключових об'єктів впливу є кредитний портфель (КП), якість якого прямо залежить від платоспроможності позичальників, валютних ризиків, стану забезпечення тощо.

У цих умовах посилюється роль антикризового управління КП, яке постійно натикається на нові виклики. Одним з чинників ефективного антикризового управління КП є якісне інформаційне забезпечення, яке можна розглядати з різних ракурсів, зокрема за джерелом виникнення, характером інформації, періодичністю формування тощо. І кожен з видів інформації відіграє свою роль у такому управлінні.

У цьому дослідженні увага зосереджена на обліковому інформаційному забезпеченні та його використанні у процесі антикризового управління

кредитним портфелем банку. Сьогодні наукова література значною мірою фокусується на особливостях управління кредитним портфелем банків в умовах воєнного стану. Зокрема Бугель (2024) розглядає вплив макроекономічного середовища та зростаючих кредитних ризиків на якість кредитного портфеля, а також методи управління, які доцільно застосовувати в цих умовах. Багато наукових праць вітчизняних авторів присвячено управлінню кредитними ризиками (Шалигіна, 2024; Доценко, 2024), проблемам непрацюючих кредитів (Усатюк, 2024) чи їх врегулюванню, адаптації кредитної політики банків (Владика та ін., 2024) та підвищенню ефективності управління кредитним портфелем банків (Zharikova et al., 2023) в умовах воєнного стану.

Подібні проблеми у своїх країнах розглядають і закордонні науковці. Зокрема автори Rahman et al. (2021) приділяють увагу питанням врегулювання непрацюючих кредитів на прикладі Бангладеш; Venugopal (2024) досліджує вплив складу кредитного портфеля на ефективність діяльності різних типів банків Індії; Walkhoff та Ziegenhagen (2024) аналізують виклики, які постають перед банками в умовах геополітичних потрясінь, зокрема війни в Україні та на Близькому Сході, порушення ланцюгів постачання, зростання вартості енергоносіїв, значного підвищення цін, витрат на фінансування та кіберзлочинності та як це впливає на непрацюючі кредити банків та зміну підходів до управління ними.

Питання антикризового управління банками розглянуто в науковій літературі в цілому на рівні банку (Драган та ін., 2021; Маринчак & Савчин, 2023; Рижонков & Азаренкова, 2023; Азаренков, 2024) або з погляду забезпечення стабільності банківської системи (Cociug & Postolache, 2020; Вахович та ін., 2023). Іноземні автори також розглядають питання впливу криз на діяльність банків загалом (Mecatti, 2023), стратегії антикризового управління банками (Davis et al., 2024), а також зміст різних етапів такого управління, зокрема, запобігання кризам, готовності до них, реагування на них та відновлення після (Jayasundera, 2023).

Антикризовому управлінню конкретними портфелями чи напрямками діяльності банку в науковій літературі приділяється незначна увага. Так, Жовтанецька (2015) розглядає антикризове управління депозитним і кредитним портфелями, Коваленко (2024) – вибір стратегії антикризового управління грошовими потоками процентного бізнесу банків.

Щодо інформаційного забезпечення антикризового управління банком, то автори Драган та ін. (2022), як правило, зосереджуються на фінансовій звітності, яка є важливим джерелом зведеної інформації про різні напрями діяльності банку. Разом з тим, закордонні вчені приділяють увагу впливу інформації на антикризове управління. Так, Anderson та Copeland (2019) аналізують, як управління інформацією під час криз та прозорість банків впливають на їх стабільність; Vukajlović et al. (2019) проводять статистичний аналіз впливу інформації на антикризове управління та дії менеджерів, що підтверджує актуальність дослідження інформаційного, в т. ч. облікового, забезпечення антикризового управління.

У науковій літературі недостатньо вивчене питання облікового забезпечення антикризового управління КП. Але саме облікова інформація, що накопичується на рахунках аналітичного та синтетичного обліку, слугує джерелом оперативної інформації для антикризового управління КП банку та є однією з найважливіших при прийнятті управлінських рішень, що й обумовило вибір теми дослідження.

Метою праці є розробка пропозицій щодо напрямів використання інформації, яка накопичується на рахунках синтетичного та аналітичного обліку банків в антикризовому управлінні кредитним портфелем банку.

У ході дослідження висунуто гіпотезу про те, що рахунки бухгалтерського обліку банків є важливим джерелом інформації для антикризового управління його кредитним портфелем, яка дозволяє менеджменту приймати оперативні управлінські рішення та вчасно реагувати на будь-які негативні зміни портфеля, що, своєю чергою, допомагає запобігти кризовим явищам або зменшити їх негативний вплив. Для її перевірки досліджено зміст інформації, облікові джерела її отримання та напрями використання в процесі антикризового управління КП банку, зокрема для ідентифікації кризових явищ у кредитному портфелі та моніторингу його якості.

Для досягнення поставленої мети використані такі методи дослідження: індукції та дедукції, аналізу та синтезу для дослідження якості КП банків України та їх змін протягом останніх років; емпіричного дослідження – для огляду видів й змісту інформації, що накопичується на рахунках бухгалтерського обліку кредитів банку; узагальнення – для розробки напрямів використання облікової інформації у процесі антикризового управління КП. Дослідження базується на вивченні нормативно-правових документів Національного банку України з питань бухгалтерського обліку банків, офіційних сайтів і звітів банків, наукових публікацій іноземних і вітчизняних фахівців.

Основна частина статті складається з трьох взаємопов'язаних розділів. У першому досліджується якість кредитних портфелів банків України та її зміни протягом останніх років; у другому розглядається облікове забезпечення діагностики кризових явищ у КП; у третьому – облікове забезпечення моніторингу кредитного портфеля.

1. Якість кредитних портфелів банків України

Упродовж останнього десятиліття банки України переживають непрості часи. Після кризи 2008–2009 рр. у банківському секторі відбулася нова криза у 2014–2015 рр. і була, як зазначає НБУ, "найглибшою за часів незалежності" (НБУ, 2016). Унаслідок цієї кризи "рівень негативно класифікованих кредитів зріс до найвищих історичних значень" (НБУ, 2016, червень). Надалі, після очищення банківської системи та застосування стабілізаційних заходів на рівні як НБУ, так і самих банків, якість КП банків стала поступово повільно покращуватись. Як видно з *рис. 1*, до початку

повномасштабного вторгнення частка непрацюючих кредитів у банках України, повноцінну статистику щодо яких НБУ почав публікувати з лютого 2017 р., демонструвала тенденцію до скорочення в усіх групах банків. Проте війна з РФ принесла нові ризики й частка таких кредитів почала різко зростати від березня 2024 р. Однак це зростання не було таким масштабним, як у 2014–2015 рр., а від початку 2023 р. почало спостерігатися скорочення частки непрацюючих кредитів, але до сьогоднішнього дня кредитні портфелі банків залишаються під впливом воєнних ризиків, і станом на 01.01.2025 частка непрацюючих кредитів в середньому по банківській системі становить понад 30%.

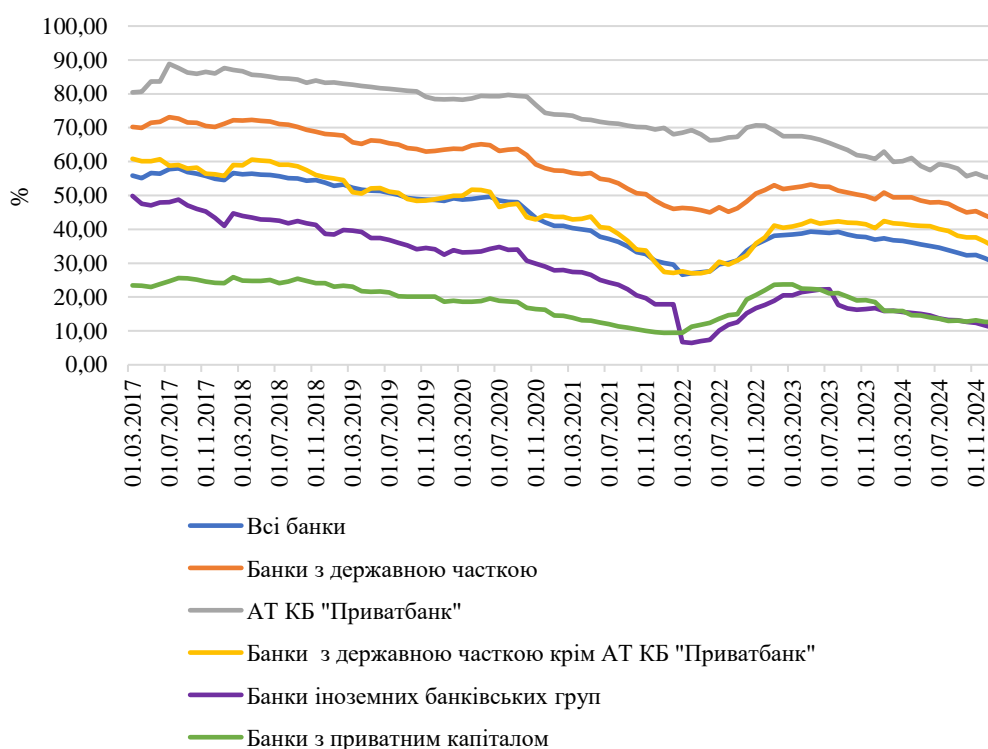

Рис. 1. Динаміка частки непрацюючих кредитів у кредитних портфелях банків України протягом 01.03.2017 – 01.01.2025 рр.

Джерело: складено авторами за (НБУ, б. д. а).

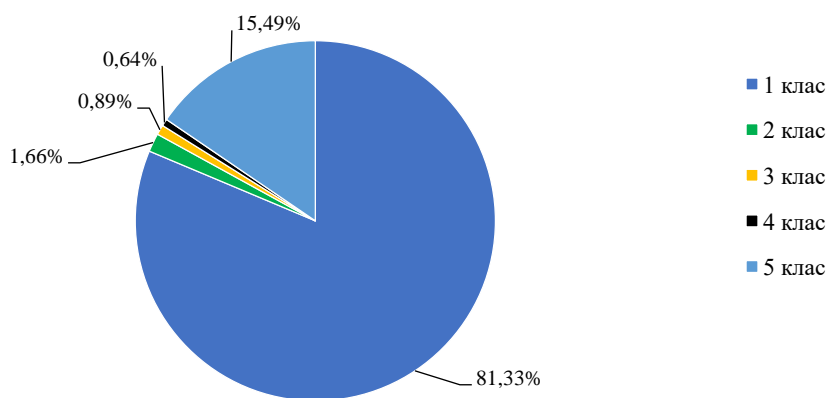
Найбільша частка непрацюючих кредитів протягом усього аналізованого періоду спостерігається в АТ КБ "Приватбанк" та інших банках з державною часткою. Саме неефективна кредитна політика стала однією з ключових причин націоналізації АТ КБ "Приватбанк", і проблема непрацюючих кредитів не подолана в цьому банку досі. Водночас банки іноземних банківських груп і банки з приватним капіталом демонструють значно нижчу частку непрацюючих кредитів порівняно з середньою по ринку, але при цьому вона перевищує 10%.

Варто зазначити, що згідно з Положенням про організацію процесу управління проблемними активами в банках України, "банк є таким, що має значний рівень проблемних активів, якщо в нього

співвідношення загальної суми боргу за кредитами, наданими юридичним та фізичним особам, які класифіковані як непрацюючі активи, до загальної суми боргу за кредитами, наданими юридичним та фізичним особам перевищує п'ять відсотків" (НБУ, 2019, 18 липня). А тому банківську систему України можна охарактеризувати як таку, що має значний рівень проблемних активів та перебуває у кризовому стані, отже потребує постійних антикризових заходів.

Як видно з *рис. 2*, портфель кредитів, наданих банками України фізичним особам, демонструє кращу якість, ніж портфель кредитів, наданих юридичним особам. Так, у портфелі фізичних осіб частка кредитів найкращої якості (1 клас) становить понад 80%, в той же час у портфелі юридичних осіб – лише близько 10%. Про низьку якість кредитів, наданих юридичним особам, свідчить також наявність близько 39% кредитів 10 класу, які є непрацюючими.

(а)

(б)

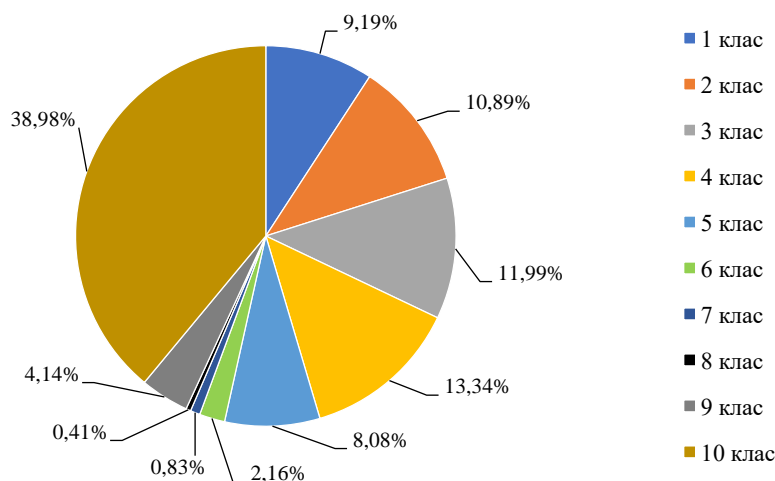

Рис. 2. Структура кредитів, наданих фізичним (а) та юридичним (б) особам за класами боржника в банках України станом на 01.01.2025 р.

Джерело: складено авторами за (НБУ, б. д. б).

Аналіз якості кредитних портфелів банків України свідчить про те, що вони перебувають під впливом кризових явищ в економіці, що вимагає від банків постійного вжиття антикризових заходів як превентивного, так і реактивного характеру, оскільки стан КП напряду впливає на результативність діяльності банку.

2. Облікове забезпечення діагностики кризових явищ у кредитному портфелі

Антикризове управління КП банку вимагає великої кількості інформації, яка формується як на рівні банку, так і на рівні позичальника, а також збирається з інших джерел. Одним з таких джерел інформації є бухгалтерський облік банку, а саме рахунки аналітичного й синтетичного обліку та форми фінансової, статистичної й управлінської звітності, які узагальнюють інформацію, накопичену на рахунках у різних розрізах.

Для формування облікового забезпечення антикризового управління кредитним портфелем банків авторами використано План рахунків бухгалтерського обліку банків України та інструкцію про його застосування (НБУ, 2017, 11 вересня), Перелік довідників, які використовуються для формування показників статистичної звітності (НБУ, б. д. с) та Методику для розрахунку групування рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (НБУ, 2022).

З метою подальшого розгляду облікового забезпечення ідентифікації кризових явищ у КП спочатку визначимо наповнення цього портфеля за рахунками бухгалтерського обліку.

Кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, наданих банком з метою отримання доходу. Бурлаєнко (2016) також уточнює, що до КП, окрім кредитів, належать гарантії, авалі та зобов'язання з кредитування. Мовою бухгалтерського обліку, КП можна подати як суму залишків на певну дату за балансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України (НБУ, 2017, 11 вересня) груп 151–154, розділів 20–24 та дебетових залишків за рахунками 2600, 2607, 2620, 2621, 2627, 2650, 2657 за мінусом кредитових залишків рахунків 2609, 2629, 2659 (далі – БР КП), а також за позабалансовими рахунками груп 900, 910, 912 (далі – ПБ Р КП).

Діагностика кризових явищ є першим і визначальним етапом антикризового управління кредитним портфелем банку, від якого надалі залежить арсенал застосовуваних антикризових заходів та їх результативність. Однією з ключових ознак антикризового управління є його оперативність в прийнятті управлінських рішень, яка своєю чергою вимагає негайного виявлення проблем у КП. Цю вимогу задовольняє аналітичний облік банку, який дозволяє щоденно відстежувати зміни за кожним кредитом та кожним позичальником і вчасно діагностувати проблемні або потенційно проблемні ситуації.

Аналітичний облік банку використовує велику кількість параметрів, які деталізують інформацію щодо кожного кредиту у різних розрізах. Перелік параметрів аналітичного обліку банків визначається Правилами

організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України (НБУ, 2018, 13 листопада). Для кожного параметра на сайті НБУ наведено довідники можливих значень (НБУ, б. д. с).

Антикризове управління КП банку здійснюється на різних етапах кредитного процесу банку і містить як превентивні, так і реактивні заходи.

Превентивне антикризове управління кредитним портфелем банку спрямоване передусім на недопущення проявів кризових явищ, зокрема проблемних та непрацюючих кредитів. Основним завданням превентивного антикризового управління КП є раннє виявлення боржників з ознаками потенційної проблемності. Однією з перших ознак таких боржників є поява простроченої заборгованості за кредитом. Ідентифікувати прострочену заборгованість за кредитами з першого дня прострочення дозволяє групування залишків за вище переліченими балансовими рахунками кредитного портфеля у розрізі значень параметра аналітичного обліку S191 "Код рівня прострочення кредитів", який може набувати значень від 1 (непрострочений) до 7 (віднесений до категорії безнадійний). Інформація за цим параметром дозволяє не тільки виявити факти прострочення, а й відстежувати вік такого прострочення та посилювати антикризові заходи в міру зростання такого віку. Чим більшого значення набуває цей параметр, то більш проблемним з погляду антикризового управління стає такий кредит. Тож банк поступово переходить від превентивних до реактивних антикризових заходів, які вже не мають попереджувальний характер, а спрямовані на подолання проблем у КП.

Приклади інших параметрів аналітичного обліку банків та напрями використання інформації, що формується за цими параметрами, в діагностиці кризових явищ КП наведено в *табл. 1*.

Таблиця 1

Використання параметрів аналітичного обліку банку для ідентифікації кризових явищ у кредитному портфелі

Параметр аналітичного обліку	Напрямок використання в антикризовому управлінні
<i>DSTI</i> "Код середнього рівня співвідношення щомісячних сукупних витрат боржника на обслуговування загальної суми боргу та обсягу його щомісячного сукупного чистого доходу"	Виявлення боржників, які мають недостатній дохід для погашення заборгованості за кредитом
<i>F075</i> "Код ознак, які відповідно до Положення № 351 (НБУ, 2016, 30 червня), свідчать про високий кредитний ризик контрагента/пов'язаної з банком особи"	Виявлення боржників – фізичних осіб, яких віднесено до 5 класу боржника, та юридичних осіб, яких віднесено до 9 або 10 класу боржника, та ознак, за якими здійснено таке віднесення
<i>F075G</i> "Наявність події дефолту/ознаки високого кредитного ризику"	Виявлення боржників, які мають високий кредитний ризик або подію дефолту
<i>F076</i> "Код ознак, які відповідно до Положення № 351, свідчать про подію дефолту контрагента/пов'язаної з банком особи"	Виявлення боржників – юридичних осіб, у яких визнано дефолт, та яких віднесено до 10 класу боржника, а також ознак, за якими здійснено таке віднесення
<i>F077</i> "Код ознаки своєчасності сплати боргу контрагентом/пов'язаною з банком особою відповідно до пунктів 59, 67 ^б Положення № 351"	Виявлення боржників, для яких здійснювалося коригування класу боржника після оцінки фінансового стану на підставі наявності прострочення боргу

Параметр аналітичного обліку	Напрямок використання в антикризовому управлінні
F094 "Код ознаки щодо відношення кредиту до непідконтрольної території"	Виявлення боржників, які зареєстровані на непідконтрольній території, або кредитів, за якими заставне майно перебуває на непідконтрольній території
F095 "Код ознаки щодо повноти забезпеченості зобов'язань за кредитним договором між банком та позичальником"	Виявлення кредитів, зобов'язання за якими не забезпечені в повному обсязі
F137 "Код фактору щодо зміни обсягу непрацюючих активів"	З'ясування підстав, за якими кредит був визнаний непрацюючим, або припинено визнання непрацюючого кредиту
FST "Код зміни стадії знецінення/моделі очікуваних кредитних збитків, визнаної за Міжнародним стандартом фінансової звітності 9 "Фінансові інструменти"	Виявлення кредитів, за якими відбулася зміна стадії знецінення, особливо в бік погіршення
K065 "Код типу зв'язку клієнта з державою, що здійснює збройну агресію проти України"	Виявлення боржників, які мають зв'язок з державою, що здійснює збройну агресію проти України
K160 "Клас боржника"	Групування позичальників за класами боржника та виявлення боржників з найгіршими класами
S187 "Код строку, що минув з моменту віднесення активу до непрацюючих"	Групування кредитів за строками, що минули з моменту їх віднесення до непрацюючих з метою виявлення найбільш безнадійних та прийняття рішень щодо застосування заходів з ліквідації таких кредитів
S190 "Код строку прострочення погашення боргу"	Виявлення боржників, у яких минув строк погашення згідно з договором
S191 "Код рівня прострочення кредитів"	Розподіл боржників за рівнем прострочення заборгованості за кредитом

Джерело: складено автором за (НБУ, 2016, 30 червня; НБУ, б. д. с).

Завдяки щоденному моніторингу рахунків аналітичного обліку за кожним параметром, менеджмент банку має можливість вчасно відреагувати на зміни, що відбуваються, та оперативно застосувати заходи антикризового управління. Звичайно моніторинг аналітичних рахунків є кропіткою роботою, в цьому менеджменту на сьогодні допомагають налаштування систем автоматизації банку, а також передові технології, зокрема штучний інтелект, які не тільки дозволяють діагностувати кризові ситуації, а й автоматично, без втручання працівників банку, застосувати найпростіші інструменти управління, зокрема СМС-інформування клієнта, автоматичний телефонний дзвінок тощо.

3. Облікове забезпечення моніторингу кредитного портфеля банку

Метою антикризового управління кредитним портфелем є підвищення його якості, яку можна оцінити за показниками його дохідності, ризиковості, забезпеченості тощо. На сьогодні є багато публікацій, в яких автори аналізують різноманітні показники кредитних портфелів банків України загалом або окремих банків (Бугель, 2024; Шалигіна, 2024; Доценко, 2024; Владика та ін., 2024; Zharikova et al., 2023 та ін.). Проте всі ці напрацювання, з огляду на доступність

публічної інформації, проводяться на підставі статистичних даних НБУ або даних фінансової звітності банків та приміток до неї, наведених на сайтах банків. І такої інформації достатньо для зовнішніх користувачів. Проте для антикризового управління на рівні банку така інформація практично не використовується, оскільки має значний часовий лаг.

Моніторинг КП – це важливий для антикризового управління як з метою діагностики кризових явищ, так і для оцінки ефективності застосування антикризових заходів, а тому є невід’ємним елементом такого управління. Моніторинг КП може проводитися з різною періодичністю, яка, як правило, на пряму залежить від глибини прояву кризових явищ. Інформаційним забезпеченням для розрахунку показників якості кредитного портфеля на рівні банку виступають дані синтетичного та аналітичного обліку банку безпосередньо, або згрупована за різними ознаками в фінансовій, статистичній та управлінській звітності інформація. У *табл. 2* запропоновано алгоритм розрахунку показників моніторингу якості КП банку на основі облікової інформації.

Таблиця 2

Приклади розрахунку показників моніторингу якості кредитного портфеля банку*

Показник ризиковості кредитного портфеля	Формули розрахунку	
	за загальноприйнятою методологією	за даними бухгалтерського обліку
Коефіцієнт проблемності кредитного портфеля ($K_{пробл}$)	$K_{пробл} = \frac{КП_{простр}}{КП}$ де $КП_{простр}$ – прострочені кредити; $КП$ – обсяг кредитного портфеля	$K_{пробл} = \frac{БР КП (S190 \neq 0)}{БР КП + ПБ Р КП}$ БР КП ($S190 \neq 0$) – сума залишків на певну дату за рахунками груп 151-154**, розділів 20-24 та дебетових залишків за рахунками 2600, 2607, 2620, 2621, 2627, 2650, 2657 за мінусом кредитових залишків рахунків 2609, 2629, 2659, за виключенням кредитів (далі балансовими рахунками кредитного портфеля), за якими параметр аналітичного обліку $S190 = 0$ ПБ Р КП – сума залишків на певну дату за позабалансовими рахунками груп 900, 910, 912 (далі позабалансовими рахунками кредитного портфеля)
Питома вага безнадійних кредитів ($K_{безн}$)	$K_{безн} = \frac{КП_{безн}}{КП}$ $КП_{безн}$ – обсяг безнадійних кредитів	$K_{безн} = \frac{БР КП (S191 = 7)}{БР КП + ПБ Р КП}$ БР КП ($S191 = 7$) – сума залишків на певну дату за балансовими рахунками наданих кредитів та нарахованих процентів, за якими параметр аналітичного обліку $S191 = 7$
Коефіцієнт резервування кредитного портфеля ($K_{рез}$)	$K_{рез} = \frac{Р}{КП}$ Р – резерви на покриття збитків за кредитами	$K_{рез} = \frac{З_{рез}}{БР КП + ПБ Р КП}$ $З_{рез}$ – сума залишків на певну дату за рахунками нарахованих резервів груп рахунків 151 -154, розділів 20-24 та рахунків 3690, 3692
Коефіцієнт чистої вартості кредитного портфеля ($K_{чв}$)	$K_{чв} = \frac{КП - Р}{КП}$	$K_{чв} = 1 - \frac{З_{рез}}{БР КП + ПБ Р КП}$
Коефіцієнт непрацюючих кредитів ($K_{непр}$)	$K_{непр} = \frac{КП_{непр}}{КП}$ $КП_{непр}$ – обсяг непрацюючих кредитів	$K_{непр} = \frac{БР КП (F137 = 01 - 20) - -БР КП (F137 = 21 - 25)}{БР КП + ПБ Р КП}$ БР КП ($F137 = 01 - 20$) – сума залишків на певну дату за балансовими рахунками кредитного портфеля, за якими параметр аналітичного обліку $F137$ має значення від 01 до 20; БР КП ($F137 = 21 - 25$) – сума залишків на певну дату за балансовими рахунками кредитного портфеля, за якими параметр аналітичного обліку $F137$ має значення від 21 до 25

Показник ризиковості кредитного портфеля	Формули розрахунку	
	За загальноприйнятою методологією	За даними бухгалтерського обліку
Середня дохідність кредитного портфеля ($D_{кп}$)	$D_{кп} = \frac{\%_{отрим}}{КП}$ <p>$\%_{отрим}$ – проценти, отримані за кредитами за період $КП$ – середній обсяг кредитного портфеля</p>	$D_{кп} = \frac{Окр\%_{нарах}}{(Зп_{БР\ кп+пб\ ркп} + Зк_{БР\ кп+пб\ ркп})/2}$ <p>$Окр\%_{нарах}$ – сума кредитових оборотів за період за рахунками нарахованих процентів за балансовими рахунками кредитного портфеля $Зп_{БР\ кп+пб\ ркп}$ – сума залишків на початок періоду за балансовими та позабалансовими рахунками кредитного портфеля $Зк_{БР\ кп+пб\ ркп}$ – сума залишків на кінець періоду за балансовими та позабалансовими рахунками кредитного портфеля</p>
Середня дохідність окремих груп кредитів (D_i)	$D_i = \frac{\%_{отрим\ i}}{КП_i}$ <p>$\%_{отрим\ i}$ – проценти, отримані за i-тою групою кредитів за період $КП_i$ – середній обсяг i-тої групи кредитів</p>	$D_i = \frac{Окр\%_{нарах\ i}}{(Зп_{БР\ кп\ i} + Зк_{БР\ кп\ i})/2}$ <p>$Окр\%_{нарах\ i}$ – сума кредитових оборотів за період за рахунками нарахованих процентів за балансовими рахунками i-тої групи кредитного портфеля $Зп_{БР\ кп\ i}$ – сума залишків на початок періоду за балансовими рахунками i-тої групи кредитного портфеля $Зк_{БР\ кп\ i}$ – сума залишків на кінець періоду за балансовими рахунками i-тої групи кредитного портфеля</p>

*Параметри аналітичного обліку наведено згідно з (НБУ, б. д. с)

** Номери розділів, груп та рахунків наведено згідно з (НБУ, 2017, 11 вересня)

Джерело: авторська розробка.

Запропоновані алгоритми розрахунку надають можливість оперативно здійснювати моніторинг кредитного портфеля та своєчасно діагностувати погіршення його якості з метою визначення або коригування антикризових заходів, а також задля оцінки ефективності реалізації антикризової програми банку.

Висновки

Антикризове управління кредитним портфелем має важливе значення з погляду забезпечення стабільності діяльності банку та генерування його доходів. Погіршення якості КП впливає як на ліквідність банку, оскільки скорочуються надходження від погашення кредитів, так і на його прибутковість внаслідок зменшення доходів. Результати аналізу показали, що протягом 2017–2024 рр. банки України мають низьку якість кредитних портфелів, про що свідчить висока частка непрацюючих кредитів, яка перевищує 30% на початок 2025 р. При цьому якість кредитів, наданих юридичним особам, є гіршою за якість кредитів, наданих фізичним особам. Це підтверджує наявність кризових явищ у кредитних портфелях банків.

Авторами доведено, що рахунки синтетичного та аналітичного обліку є важливим джерелом інформації на різних етапах антикризового управління кредитним портфелем банку. На основі даних бухгалтерського обліку здійснюються:

- діагностика проявів кризових явищ у КП банку, що є підставою для прийняття рішень щодо переліку та напрямів застосування антикризових заходів з метою подолання таких явищ;
- оцінка ефективності застосування антикризових заходів та їх результативності;
- постійний моніторинг КП з метою попередження кризових явищ.

На підставі аналізу змісту довідників, які використовуються для формування показників статистичної звітності банку, запропоновано напрями застосування параметрів аналітичного обліку для ідентифікації кризових явищ у кредитному портфелі, що дозволить оперативно виявляти проблеми портфеля та вчасно застосовувати антикризові заходи. Використання показників якості кредитного портфеля, алгоритми розрахунку яких побудовано на підставі інформації рахунків аналітичного та синтетичного обліку банків, дозволить здійснювати постійний моніторинг кредитного портфеля з метою як ідентифікації проблем, так і оцінювання ефективності застосовуваних антикризових заходів. Це підтверджує висунуту гіпотезу.

Майбутні наукові дослідження мають перспективність з огляду розширення спектра використання облікової інформації в антикризовому управлінні іншими напрямками діяльності банку, що загалом підвищуватиме ефективність антикризового управління банком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ/REFERENCE

Anderson, H., & Copeland, A. (2019). *Information Management in Times of Crisis*. Federal Reserve Bank of New York Staff Reports, (907). December. https://www.newyorkfed.org/research/staff_reports/sr907

Cociug, V., & Postolache, V. (2020). The Anti-Crisis Management System Of Financial Stability Of The Banking System, *Journal of Financial and Monetary Economics, Centre of Financial and Monetary Research "Victor Slavescu"*, 8(1), 80–88, October.

Davis, J., Okanga, B., & Sambumbu, A. M. (2024). Bank Crisis Management Strategies for Leveraging Effective Performance of the Barbados' Banking Institutions in Times of Crisis. *Journal of Advanced Research in Leadership*, 2(2), 1–21. <https://doi.org/10.33422/jarl.v2i2.564>

Jayasundera, S. (2023). Crisis Management in the Banking Sector. *Disaster Recovery Journal*. https://drj.com/journal_main/crisis-management-in-the-banking-sector/

Mecatti, I. (2023). The Crisis Management of Smaller Banks: Perspectives of Reform. *European Company and Financial Law Review*, 660–691. <https://ssrn.com/abstract=4602928> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4602928>

Rahman, Md. A., Chowdhury, M. M., & Haque, Md. A. (2021). Challenges for Banks during Loan Adjustment: A Case Study in Bangladesh. *EBAUB Journal*, (3) January. <https://www.researchgate.net/publication/350353659>

Venugopal, S. K. (2024). Loan Portfolio Management and Bank Efficiency: A Comparative Analysis of Public, Old Private, and New Private Sector Banks in India, *Economies, MDPI*, 12(4), 1–17. <https://ideas.repec.org/a/gam/jecomi/v12y2024i4p81-d1367741.html>

Vukajlović, V., Simeunović, I., Beraha, I., & Brzaković, M. (2019). Importance of information in crisis management: Statistical analysis. *Industrija*, 47(3), 37–53. <https://doi.org/10.5937/industrija47-23274>

Walkhoff, B., & Ziegenhagen, S. (2024). *The resurgence of problem loan management – challenges for banks*. <https://www.bankinghub.eu/research-markets/problem-loan-management-banks>

<p>Азаренков, С. Г. (2024). Антикризове управління в системі забезпечення фінансової безпеки банків. <i>Науковий вісник Одеського національного економічного університету</i>, 3-4(316-317), 30–40. https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-3-4-316-317-30-40</p>	<p>Azarenkov, S. (2024). Anti-crisis management in the system for ensuring the financial security of banks. <i>Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University</i>. 3-4(316-317), 30–40. https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-3-4-316-317-30-40</p>
<p>Бугель, Ю. (2024). Особливості управління кредитним портфелем банківських установ в умовах війни. <i>Економічний аналіз</i>, 34(3), 246–256. https://doi.org/10.35774/econa2024.03.246</p>	<p>Buhel, Yu. (2024). Features of Managing the Credit Portfolio of Banking Institutions During Wartime. <i>Economic analysis</i>, 34(3), 246–256. https://doi.org/10.35774/econa2024.03.246</p>
<p>Бурласенко, Т. І. (2016). Особливості управління кредитним портфелем банку. <i>Глобальні та національні проблеми економіки</i>, (14), 744–748. http://global-national.in.ua/archive/14-2016/218.pdf</p>	<p>Burlayenko, T. I. (2016). Peculiarities of managing the bank's credit portfolio. <i>Global and national economic problems</i>, (14), 744–748. http://global-national.in.ua/archive/14-2016/218.pdf</p>
<p>Вахович, І., Білошапка, В., Івашина, О., Івашина, С., Корнєєв, В., & Ходжаян, А. (2023). Моделювання системи антикризового управління у банківському секторі економіки України для забезпечення його фінансової стабільності. <i>Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики</i>, 5(52), 52–66. https://doi.org/10.55643/fcapt.5.52.2023.4185</p>	<p>Vakhovych, I., Biloshapka V., & Ivashyna O. (et al.). (2023). Modelling of the anti-crisis management system in the banking sector of the Ukrainian economy to ensure its financial stability. <i>Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice</i>, 5(52), 52–66. https://doi.org/10.55643/fcapt.5.52.2023.4185</p>
<p>Владика, Ю., Турова, Л., & Тарасенко, Т. (2024). Адаптація кредитної політики комерційних банків в умовах воєнного стану. <i>Економіка та суспільство</i>, (61). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-103</p>	<p>Vladyka, Yu., Turova, L., & Tarasenko, T. (2024). Adaptation of credit policy of commercial banks in the conditions of marital state. <i>Economy and Society</i>, (61). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-103</p>
<p>Доценко, І. (2024). Управління кредитними ризиками банківських установ в умовах воєнного стану. <i>Modeling the development of the economic systems</i>, (1), 156–162. https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-22</p>	<p>Dotsenko, I. (2024). Management of credit risks of banking institutions under the conditions of marital state. <i>Modeling the development of the economic systems</i>, (1), 156–162. https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-22</p>
<p>Драган, О. О., Герасименко, І. О., & Вернюк, Н. О. (2021). Антикризове управління банком в умовах нестабільності фінансового ринку. <i>Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва</i>. Ч. 2, (99), 40–49. https://doi.org/10.31395/2415-8240-2021-99-2-40-49</p>	<p>Dragan, O. O., Gerasimenko, I. O., & Vemyuk, N. O. (2021). Anti-crisis management of the bank in conditions of financial market instability. <i>Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva</i>, P. 2, (99), 40–49. https://doi.org/10.31395/2415-8240-2021-99-2-40-49</p>
<p>Драган, О. О., Герасименко, І. О., Зубченко, В. В., & Гаврик, О. Ю. (2022). Фінансова звітність як інструмент антикризового менеджменту. <i>Економіка та управління АПК</i>, (1), 131–139. https://doi.org/10.33245/2310-9262-2022-172-1-131-139. https://econommeneg.btsau.edu.ua/uk/content/finansova-zvitnist-yak-instrument-antykryzovogo-menedzhmentu</p>	<p>Drahan, O., Gerasymenko, I., Zubchenko, V., & Gavryk, O. (2022). Financial reporting as an instrument of anti-crisis management. <i>AIC Economics and Management</i>. (1), 131–139. https://doi.org/10.33245/2310-9262-2022-172-1-131-139. https://econommeneg.btsau.edu.ua/uk/content/finansova-zvitnist-yak-instrument-antykryzovogo-menedzhmentu</p>
<p>Коваленко, В. В. (2024). Стратегія антикризового управління грошовими потоками процентного бізнесу банків. <i>Науковий вісник Одеського національного економічного університету</i>, 1-2(314-315), 57–69. https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-1-2-314-315-57-69</p>	<p>Kovalenko, V. V. (2024). Anti-crisis management strategy of cash flows of the interest business of banks. <i>Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University</i>. 1-2(314-315). P. 57–69. https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-1-2-314-315-57-69</p>
<p>Маринчак, Л. Р., & Савчин, Л. М. (2023). Антикризове банківське управління в надзвичайних ситуаціях. <i>Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтогазовій промисловості</i>, 1(27), 101–110. https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-1(27)-100-110</p>	<p>Marynchak, L. R., & Savchyn, L. M. (2023). Anti-crisis banking management in emergency situations. <i>Scientific Herald Of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, edition topic: "Economy and management of oil and gas industry"</i>, 1(27), 101–110. https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-1(27)-100-110</p>

<p>НБУ. (2022). <i>Методика для розрахунку групування рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України</i>. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Method_aggregation_zal_2022-02-01.pdf?v=9</p>	<p>NBU. (2022). <i>Methodology for calculating the grouping of accounts of the Chart of Accounts of accounting of banks of Ukraine</i>. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Method_aggregation_zal_2022-02-01.pdf?v=9</p>
<p>НБУ. (б. д. с). <i>Перелік довідників, які використовуються для формування показників статистичної звітності</i>. https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbureport/registers</p>	<p>NBU. (n. d. c). <i>List of reference books that use the report to form indicators of statistical quality</i>. https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbureport/registers</p>
<p>НБУ. (2016, 30 червня б). <i>Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затв. Пост. Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351 (Редакція від 25.02.2025)</i>. Законодавство України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text</p>	<p>NBU. (2016, June 30 b). <i>Provisions on the determination by banks of Ukraine of the amount of credit risk for active banking operations, approved by Post. The Board of the NBU dated June 30, 2016. No. 351</i> Legislation of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text</p>
<p>НБУ. (2016, червень). <i>Звіт про фінансову стабільність. Червень</i>. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2016R1.pdf?v=9</p>	<p>NBU. (2016, June). <i>Financial Stability Report. June</i>. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2016R1.pdf?v=9</p>
<p>НБУ. (2017, 11 вересня). <i>План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затв. Пост. Правління Національного банку України від 11.09.2017 р. № 89. (Редакція від 02.12.2022)</i> Законодавство України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26</p>	<p>NBU. (2017 a). <i>Plan of accounting accounts of banks of Ukraine, approved. Post. The Board of the National Bank of Ukraine dated September 11, 2017. No. 89.</i> Legislation of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26</p>
<p>НБУ. (2018, 13 листопада). <i>Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України. Затв. Пост. Правління НБУ від 13.11.2018 № 120. (Редакція від 01.11.2024)</i>. Законодавство України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0120500-18#n161</p>	<p>NBU. (2018, November 13). <i>Rules for the organization of statistical reporting submitted to the National Bank of Ukraine. Approval Post. NBU Management Board No. 120 of November 13, 2018.</i> Legislation of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0120500-18#n161</p>
<p>НБУ. (2019, 18 липня). <i>Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України, затв. Пост. Правління НБУ від 18.07.2019 р. № 97. (Редакція від 01.01.2025)</i>. Законодавство України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text</p>	<p>NBU. (2019, July 18). <i>Regulations on the organization of the process of managing problem assets in banks of Ukraine, approved by Post. The Board of the NBU dated July 18, 2019. No. 97.</i> Legislation of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text</p>
<p>НБУ. (б. д. а). <i>Наглядова статистика. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі</i>. https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist</p>	<p>NBU. (n. d. a). <i>Supervisory Data. The amount of credit operations and the rate of non-performing exposures</i>. https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist</p>
<p>НБУ. (б. д. б). <i>Наглядова статистика. Розподіл кредитів, наданих фізичним та юридичним особам у національній та іноземній валютах, та розміру кредитного ризику за класами боржника відповідно до Положення № 351 (у розрізі банків)</i>. https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist</p>	<p>NBU. (n. d. b). <i>Supervisory statistics. Distribution of loans granted to individuals and legal entities in national and foreign currencies and the amount of credit risk by classes of debtor in accordance with Regulation No. 351 (by banks)</i>. https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist</p>
<p>Рижонков, І., & Азаренкова, Г. (2023). Антикризове управління діяльністю банку в умовах внутрішніх загроз. <i>Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку</i>, 3(10), 18–24. https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-3-02</p>	<p>Ryzhonkov, I., & Azarenkova, H. (2023). Anti-crisis management of bank activities under conditions of internal threats. <i>Financial and credit systems: prospects for development</i>. 3(10). 18–24. https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-3-02</p>

Усатюк, Л. (2024). Особливості роботи з NPL в умовах воєнної агресії. <i>Юридична практика</i> . https://pravo.ua/osoblyvosti-roboty-z-npl-v-umovakh-voiennoi-ahresii/	Usatyuk, L. (2024). Peculiarities of working with NPL in conditions of military aggression. <i>Legal practice</i> . https://pravo.ua/osoblyvosti-roboty-z-npl-v-umovakh-voiennoi-ahresii/
Шалигіна, І. (2024). Кредитний портфель українських банків під час війни: ефективне формування та мінімізація ризиків. <i>Сталій розвиток економіки</i> , 2(49), 186–194. https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-29	Shalyhina, I. (2024). Loan portfolio of ukrainian banks during the war: effective formation and minimization of risks. <i>Sustainable Development of Economy</i> , 2(49), 186–194. https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-29

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що вони не мають фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не мають відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автори працюють в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів та редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Автори не отримували прямого фінансування для цього дослідження.

Гербиш, Л., Бесянко, Л. (2025). Облікове забезпечення антикризового управління кредитним портфелем банку. *Scientia fructuosa*. 2(2025). 90–104. [https://doi.org/10.31617/1.2025\(160\)05](https://doi.org/10.31617/1.2025(160)05)

Надійшла до редакції 25.02.2025.

Прийнято до друку 20.03.2025.

Публікація онлайн 11.04.2025.